

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ ТА УКРАЇНА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНОГО СЕРЕДОВИЩА

Євген Панченко
д.е.н., професор
кафедри
міжнародного
менеджменту
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет
імені Вадима
Гетьмана»

Ірина Червиць
керівник відділу
іноземного
підприємства
«Кока-Кола
Бeverіджиз
Україна»

В статті показано ключові характеристики конкурентного середовища країн Європейського Союзу та України, проведено їх порівняльний аналіз в контексті розширення економічних взаємозв'язків суб'єктів підприємницької діяльності України та ЄС, проаналізовано інституціональну складову антимонопольно-конкурентних відносин між компаніями різних країн дослідження та обґрунтовано основні напрями удосконалення вітчизняного конкурентного середовища в напрямі наближення до стандартів ЄС.

Актуальність теми статті полягає у тому, що в умовах глобалізації розвиток міжнародних відносин між підприємствами країн-членів ЄС та України потребує, з одного боку, гармонізації характеристик конкурентного середовища цих країн, а з другого боку, підвищення рівня інформованості учасників цих відносин щодо умов ведення бізнесу в інших країнах. Це вимагає дослідження особливостей формування і тенденцій розвитку антимонопольно-конкурентних відносин в ЄС та Україні на основі порівняльного їх аналізу.

Постановка проблеми. Конкурентне середовище Європейського Союзу та України протягом двох останніх десятиліть залишається предметом інтересу законодавців багатьох країн, оскільки від його стану залежить рівень і ефективність конкуренції, яка являє собою головний фактор розвитку національних економік та нарощування їх конкурентоспроможності. Не менш цікавленими в цій сфері є також учені-економісти, які постійно досліджують стан і проблеми розвитку конкурентних відносин. Однак на початку третього тисячоліття все більш нагальною стає необхідність порівняльного аналізу конкурентного середовища ЄС та України, який дасть можливість прискорити темпи їх гармонізації, а отже і підвищити на цій основі ефективність

зовнішньоекономічної діяльності європейських та українських компаній.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Сучасні проблеми конкурентного середовища в ЄС перебувають постійно у полі зору зарубіжних і вітчизняних дослідників економічного і юридичного профілів. Серед публікацій зарубіжних вчених слід відзначити розробки М.Вожняка щодо критеріїв функціонування європейського середовища [8, с. 33-49], П.Джонсона щодо сучасних тенденцій розвитку конкурентних відносин в ЄС [17], Н.Мусиса щодо нормативно-правового та інституційного облаштування економічного середовища [12], С.Роузфілда щодо методів порівняльного аналізу економічних систем континентальної Європи та інших країн [15, с. 132-153]. Серед вітчизняних дослідників європейського та українського середовища слід зазначити економічні праці В.Чужикова, Д.Ільницького, О.Федірко [4, 5, 6] та юридичні публікації В.Мамутова і О.Чувпила [10], а також Я.Яворського [16]. В цих працях ґрунтовно узагальнені сучасні тенденції розвитку економічних механізмів і правових засад конкуренції в ЄС. Варто підкреслити роль наукової школи Тернопільського національного університету на чолі із Є.В.Савельєвим у дослідженні проблем європейської інтеграції, результати яких публікуються у «Журналі

європейської економіки». Високу оцінку вітчизняної та зарубіжної наукової громадськості і дипломатичних кіл України та Польщі отримала міжнародна монографія «Конвергенція економічних моделей Польщі та України» за науковою редакцією Д.Лук'яненка, В.Чужикова, М.Вожняка, яка видана українською, польською та англійською мовами [8]. В ній вперше проведено ґрунтовний порівняльний аналіз економічних систем не лише України і Польщі, а й Європейського Союзу в цілому.

Однак порівняльному аналізу конкурентного середовища ЄС та України в цих та інших публікаціях не приділяється належної уваги, а тому оцінка ключових параметрів цього середовища носить фрагментарний характер. Звичайно така ситуація перешкоджає обґрунтуванню напрямів гармонізації антимонополіно-конкурентних відносин в Україні до стандартів ЄС.

Метою статті є структуризація та гармонізація складових конкурентного середовища ЄС та України в контексті євроінтеграційного розвитку України.

Виклад основного матеріалу

Насамперед важливо підкреслити, що система забезпечення функціонування конкуренції в Європейському союзі спирається на ґрунтовну теоретичну основу, а саме на англо-американську теорію досконалої конкуренції. Це особлива теорія ринків, яка визначає умови, за яких коригувальні механізми створюють стан рівноваги, що гарантує всім працівникам та власникам активів отримання точної вартості свого внеску у виробництво без будь-якого викривлення привілейованим доступом до інформації, бар'єрами для доступу до ринку, неподільними одиницями чинників виробництва, ефекту масштабу, диференціацією продукції, або порушенням «Золотого правила»*. Ця теорія представляє бачення ідеальних результатів, до яких, як дехто вважає, тяжіють усі ринки, її можна вважати антитезою песимізму Карла Маркса щодо ринку [15, с. 74].

В основі теорії ідеальної конкуренції лежить філософська ідея про те, що класичні цінності Великої французької революції - особиста свобода, рівні можливості, «чесні правила гри» й навіть компенсаційні завдяки дисциплінованому суперництву можуть привести до встановлення ідеальної глобальної рівноваги. Згодом, зважаючи на роль урядів, що зацікавлені в досягненні інтересів певних груп населення, обмеження досконалого демократичного державного управління, недоліки приватної власності і відповідної приватної конкуренції, теорія ідеальної конкуренції була «приземлена» в працях А.Сміта, Л.Вальраса, О.Маршала, Дж.Кейнса, М.Портера та ін.

Сам дух, філософія існування ЄС передбачає безперешкодний рух на її території товарів, послуг, робочої сили та капіталів (загальнозживаним для означення вільного руху товарів, послуг, робочої сили та капіталу в ЄС є термін «чотири економічні свободи»). Ключову роль у гармонізації економічних систем держав-членів ЄС, в їх інтеграції та глибшому взаємопроникненні відіграє політика ЄС в галузі регулювання вільної конкуренції на спільному ринку ЄС. Недарма держави-члени ЄС делегували спільним органам найбільше повноважень саме в галузі регулювання вільної і справедливої конкуренції.

Комунітарна (спільна) політика в галузі конкуренції має на меті створення рівних можливостей для підприємств, захист їх органічного права на розвиток у справедливих ринкових умовах, охорону від зловживань монополістів та підприємств, що займають домінуюче становище на ринку.

Під конкурентною політикою ЄС слід розуміти систему принципів і заходів національного та наднаціонального характеру щодо створення, регулювання та контролю за економічними явищами і процесами у Співтоваристві, які можуть мати для нього негативні наслідки, вироблення спільних підходів у реалізації єдиної конкурентної політики.

* Згідно «Золотого правила», що лежить в основі добродійної загальної конкуренції та поглядів християнської й конфуціанської моралі твердження «діяти щодо інших так, як ти хотів би, щоб діяли стосовно тебе» передбачає, що кожна людина має гідність, незалежність і стриманість і хоче, що інші чесно і співчутливо ставилися до неї [15, с. 56].

Конкурентні норми ЄС містяться у главі 1 розділу VI (колишній розділ V) Договору про ЄС. Вони поділені на дві Секції: перша присвячена нормам, що застосовуються до підприємств, а друга стосується державної допомоги. Матеріальний зміст цих норм залишився повністю незмінним, незважаючи на внесення певних змін до Договору про ЄС протягом всього періоду його існування. Тому ми можемо вважати, що ці норми є основоположними елементами загальної структури конкурентного права ЄС.

Приймаючи Договір про ЄС, перші держави-члени чітко усвідомлювали подвійну роль конкурентних норм: конкуренція розглядалася як визначальна умова створення загальноєвропейського спільного ринку, що базується на ринковій економіці, а також ж засіб захисту такого ринку від будь-якого внутрішнього зловживання з боку економічної сили.

Конкурентний процес у Європейському Союзі регулюють законодавчі (Рада міністрів, Європейська рада), виконавчі (Комісія ЄС), контролюючі (Європарламент), а також судові органи (Суд ЄС, Європейський Суд першої інстанції).

На рівні Європейського Союзу основним органом, відповідальним за реалізацію конкурентної політики ЄС у сфері конкуренції, є Європейська Комісія, яка наділена широкими повноваженнями і виконує ряд функцій: законодавчу (підготовка та прийняття нормативно-правових актів), регулюючу (проведення розслідувань, прийняття рішень), контролюючу (спостереження за дотриманням правил і угод) та каруючу (застосування санкцій). Саме вона виступає з ініціативами щодо прийняття норм і правил конкурентного права ЄС, застосування санкцій до підприємств за їх порушення, захист європейського права від дій, що шкодять конкуренції на спільному ринку ЄС. Спеціалізованим структурним підрозділом Комісії ЄС з питань конкуренції є Генеральна дирекція IV, яка є безпосереднім її робочим органом.

Рішення Європейської Комісії можуть бути оскаржені в Європейському Суді - вищому судовому органі, покликаному забезпечити виконання угод та домовленостей, реалізацію принципів

ЄС. Головне завдання Європейського суду - це перевірка рішень Комісії ЄС і рішень національних органів на предмет їх дотримання (відповідності) Римського договору. Суд ЄС також тлумачить норми права конкуренції ЄС за запитами національних судів. Проміжним органом між Комісією і Судом ЄС є Суд першої інстанції, який розглядає апеляції і готує рішення для Суду ЄС.

Основними напрямками реалізації конкурентної політики в Європейському Союзі виступають: антимонопольне (антикартельне) регулювання; контроль за діяльністю компаній-домінантів; контроль за структурою ринку (рівнем концентрації); контроль за державною допомогою, яка надається національним компаніям.

Антикартельне регулювання передбачає встановлення антикартельних правил, якими забороняється антиконкурентна поведінка, угоди або інші дії, які можуть нанести шкоду конкуренції в ЄС і негативно вплинути на торгівлю між державами-учасницями, а саме: встановлення фіксованих цін; обмеження або контроль виробництва, реалізації, технічного розвитку та інвестицій; розподіл ринків або джерел постачання; дискримінація партнерів (ставлять їх в нерівноправні умови; нав'язують додаткові, невігідні зобов'язання тощо). Причому конкурентна політика повинна виконувати два завдання: по-перше, це - попередження створення картелів; по-друге, сприяння економічно доцільній кооперації, яка обумовлює науково-технічний та економічний прогрес; відмову від застосування заборонних правил, якщо шкода від обмежувальних угод у значній мірі компенсується рядом позитивних наслідків тощо.

Прикладом боротьби Єврокомісії зі зловживанням домінуючим становищем на ринку безалкогольних напоїв була справа зі звинуваченням компанії Кока-Кола у монополізмі у 1999 році. Антимонопольне розслідування щодо Кока-Кола почалося ще у 1999 році. Саме тоді представники Єврокомісії провели огляд офісів Кока-Кола по цілій Європі. Усе це було зроблено після того, як Пепсі, найбільший конкурент фірми, поскаржилася Комісії на те, що пропонувані Кока-Кола знижки нада-

ють її продукції несправедливі переваги. Після чотирирічного розслідування комісія готова була висунути найбільшому виробникові безалкогольних напоїв звинувачення у порушенні антімонопольного законодавства, яке полягає у наданні європейській роздрібній мережі значних знижок наприкінці дев'яностих років. Згідно з європейськими законами, сума штрафу за недобросовісну конкуренцію могла досягти 10% обігу компанії. Це означає, що Кока-Кола могли оштрафувати на 1,9 мільярда доларів. Але Кока-Кола погодилася змінити свою торговельну тактику в Європі в обмін на несплату великого штрафу і припинення низки судових розслідувань. Відтак виробник напоїв добровільно скасував всі знижки для роздрібних торговців за лояльність. Кока-Кола також зобов'язалась не вимагати більше, щоб уся її продукція виставлялася в торгових залах в одному місці, і не пропонувати знижки на покупку своїх основних продуктів за умови придбання напою з новим смаком або менш популярного бренда.

Контроль за економічною концентрацією (злиттям) здійснюється на основі відповідної нормативно-правової бази (регламентів). Відповідно до них усі угоди, які підпадають під визначення «концентрація в масштабах Співтовариства», мають бути схвалені Комісією ЄС. Забороні підлягають операції, тобто злиття, які створюють або посилюють домінуюче положення, яке значно порушує умови конкуренції. Разом із тим злиття підприємств, які мають незначну частку на ринку (як правило, менше 25%), оголошуються сумісними зі Спільним ринком.

Так, придбання компанією - ботлером Кока-Кола Хелленік (штаб-квартира у Греції) російського виробника соків Мултон була завершена у 2005 році лише після надання Єврокомісією дозволу на це.

Правила щодо регулювання державної допомоги своїм підприємствам визначають межі правомірності надання допомоги і встановлюють порядок наднаціонального контролю за виконанням правил. Комісія має право розслідувати порушення, приймати рішення, а також застосовувати санкції. Визначені види державної допомоги, які визна-

ються сумісними зі спільним ринком - допомога соціального характеру окремим споживачам за умови, що вона не допускає дискримінації відносно походження продукції; допомога у разі збитків, викликаних природними катаклізмами чи надзвичайними обставинами; допомога з метою сприяння економічному розвитку регіонів з дуже низьким рівнем життя та високим рівнем безробіття; допомога з метою сприяння реалізації проектів загальноєвропейського значення; допомога з метою розвитку культури та спадщини; інші категорії допомоги, які можуть бути визначені Радою згідно рішення кваліфікованої більшості.

Запровадження з 1-го травня 2004 р., поряд із розширенням Європейського союзу, нових правил і процедури впровадження правих норм конкурентного законодавства - Регламенту Європейської комісії №1/2003 - започатковує новий етап у сфері розвитку і захисту конкуренції. Реформування конкурентного законодавства ЄС передбачає:

- децентралізацію його застосування на основі оптимізації компетенції та діяльності Європейської комісії, розподілу завдань між Комісією, Мережею і національними конкурентними відомствами. Нові норми, наприклад, звільняють Директорат Європейської Комісії від обтяжливого завдання щодо опрацювання численних нотифікацій і дають можливість зосереджувати увагу на розслідуванні найсуттєвіших порушень конкурентного законодавства;
- модифікацію інструментів, за допомогою яких Комісія ЄС здійснює регулювання конкурентних відносин. Прерогативою Генерального директорату буде ухвалення рішень або про заборону, або про накладання штрафів. Посилиться його діяльність щодо моніторингу ринків, проведення розслідувань за власною ініціативою тощо;
- приведення національних конкурентних законодавств у відповідність до Постанови ЄС №1/2003;
- створення умов для більш активної участі національних конкурентних відомств і судів у вирішенні проблем у сфері конкурентних відносин, більш широкої реалізації їхніх повноважень;
- підвищення регулюючої і координуючої ролі Європейської Мережі з

питань конкуренції, яка «сприятиме формуванню спільності інтересів та запровадженню уніфікованої культури конкуренції в Європі» [5, 59];

- посилення співробітництва і координації антимонопольних національних відомств шляхом обов'язкового обміну інформацією про справи, що розглядаються; обопільної підтримки у забезпеченні доказів у справах; узгодження в межах Мережі пріоритетів при розслідуванні окремих справ, доповнення власних ресурсів тощо;

- зміна співвідношення між європейськими конкурентними органами і компаніями - учасниками ринку на користь останніх; зменшення обсягу бюрократичних проблем, які мають вирішувати компанії (щодо надання нотифікацій, одержання згоди на свої дії); підвищення самостійності та відповідальності компаній у вирішенні питань адекватності і сумісності їх поведінки з нормами конкурентного законодавства ЄС тощо.

Зазначені новації не можуть не торкнутися України через причини об'єктивного та суб'єктивного характеру, а саме: наближенням ЄС до кордонів країни, визначенням стратегії інтеграції до європейського політичного, інформаційного, економічного та правового простору в якості головного пріоритету зовнішньоекономічної політики української держави, посиленням процесів глобалізації, інтернаціоналізацією ринків тощо. Це, в свою чергу, актуалізує питання пошуку адекватних сучасному етапу ефективних форм співпраці з ЄС, вдосконаленню вітчизняного законодавства і практики відповідно до європейських вимог, визначення правових та організаційно-інституціональних інструментів зближення, способів адаптації українського законодавства до європейських стандартів тощо.

Основою конкурентного права України є положення статті 42 Конституції України, де проголошено принцип захисту конкуренції у підприємницькій діяльності, заборонено зловживання монополюючим становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Відповідно до статті 42 Конституції України не допускаються зловживання монополюючим становищем на ринку, не-

правомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Конституційна заборона стосується діяльності, спрямованої на недопущення, обмеження або усунення конкуренції, незалежно від конкретних її видів і складів правопорушень.

Важливим кроком на шляху приведення конкурентного права України у відповідність права ЄС стало прийняття Закону України «Про захист економічної конкуренції», предмет регулювання якого в цілому відповідає принципам, визначеним статтями 81 та 82 Договору про заснування ЄС. Крім зазначеного закону відносини у цій сфері регулюються також Законами України «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про природні монополії» та «Про Антимонопольний комітет України». Крім цих Законів, антимонопольне регулювання здійснюється також за допомогою значної кількості підзаконних нормативних актів, серед яких значну роль відіграють відомчі акти Антимонопольного комітету України [11].

В нижченаведеній таблиці наведені узагальнені характеристики систем конкуренції в ЄС та Україні.

Важливу роль у створенні та удосконаленні конкурентного середовища будь-якої країни відіграють відповідні державні органи. З урахуванням особливостей устрою ЄС вони мають дворівневу структуру: загальноєвропейських та національних, що утворюють разом так звану Європейську мережу з питань конкуренції - ЄМК. Ця мережа формується Європейською Комісією з одного боку та органами державної влади держав-членів з питань конкуренції, з другого боку. Всі вони тісно співпрацюють і застосовують правила Спільноти щодо конкуренції на основі територіального розгляду справ за принципом «найзручніше розташованого владного органу», керуючись тим, що кожна справу має розглядати один орган влади. Окрім того, Комісія радиться із Консультативним комітетом з питань обмежувальних дій і панівних позицій, куди входять представники органів влади держав-членів з питань конкуренції.

Головною інституцією в цій мережі у відповідності з принципом субсидарності є Комісія ЄС. Це означає, що розподіл повноважень між наднаціональ-

**Порівняльна характеристика систем конкуренції
в Європейському Союзі та Україні**

ЄС	Україна
Законодавчі засади	
<ul style="list-style-type: none"> • Договір про Європейське Співтовариство, Ст. 3-5, 81-89 • Регламенти Ради ЄС № 1/2003 [14] та Комісії ЄС № 802/2004 [13] 	<ul style="list-style-type: none"> • Конституція України, Ст. 42 • Господарський кодекс України, Ст. 25-41 • Закони України [1-3]
Цілі конкурентної політики	
<p>а) спільна конкурентна політика</p> <ul style="list-style-type: none"> • забезпечення конкурентної поведінки підприємств • захист інтересів споживачів • сприяння економічній ефективності через впровадження інновацій і технічний прогрес • запобігання анти конкурентним діям з боку компаній <p>б) національні конкурентні політики</p> <ul style="list-style-type: none"> • згідно національних законів [12, с. 234] 	<p>Національна конкурентна політика</p> <ul style="list-style-type: none"> • дотримання вимог антимонопольного законодавства • розвиток добросовісної конкуренції [11, с. 6]
Органи управління з питань конкуренції	
<ul style="list-style-type: none"> • Європейська мережа з питань конкуренції 	<ul style="list-style-type: none"> • Антимонопольний комітет України
Форми узаконеної співпраці	
<ul style="list-style-type: none"> • навчання • підготовка статистики і моделей • вивчення ринку • бухгалтерський облік • фінансові гарантії • науково-дослідні і проектно-конструкторські контракти • використання засобів виробництва, складських приміщень і транспорту • ремонтні послуги та сервісне обслуговування • виконання замовлень і реалізація за певних умов • рекламування [12, с. 246] 	<ul style="list-style-type: none"> • вдосконалення виробництва, придбання або реалізація товару • техніко-технологічний, економічний розвиток • розвиток малих та середніх підприємств • оптимізація експорту та імпорту товарів • розроблення та застосування уніфікованих технічних умов та стандартів на товари • раціоналізація виробництва [11, с. 46]
Вивільнення з-під заборони певних категорій угод	
<ul style="list-style-type: none"> • поліпшення виробництва або розподілу товарів, технічного та економічного доступу підприємства за умов надання споживачам справедливої частки кінцевого прибутку (механізми «блокового вивільнення») за умов, якщо ринкова частка спільних підприємств кооперативного характеру не перевищує 30%: спеціалізація, наукові дослідження і розробки, патентно-ліцензійна діяльність, ліцензування ноу-хау [12, с. 247-249] • правило «de minimis» – неістотне обмеження конкуренції за умов: <ul style="list-style-type: none"> а) сукупна частка сторін угоди не перевищує 10% будь-якого з ринків б) ринкова частка кожної зі сторін угоди не перевищує 15% будь-якого з ринків • угоди малих та середніх підприємств із граничними показниками щорічного обігу у 40 млн. євро, балансу 27 млн. євро, чисельністю службовців 250 осіб [12, с. 245, 246] 	<ul style="list-style-type: none"> • постачання та використання товарів • використання об'єкту та передача прав інтелектуальної власності [11, с. 45-46]

Заборонені угоди	
<ul style="list-style-type: none"> • розподіл ринків та ресурсних джерел • фіксування цін • обмеження доступу до ринків нових учасників • ексклюзивні вистриб'юторські угоди • угоди про спільні продажі • спільні закупівельні угоди [12, с. 250-253] 	<ul style="list-style-type: none"> • встановлення цін чи інших умов придбання або реалізації товарів • обмеження виробництва, ринків товарів, техніко-технологічного розвитку, інвестицій або встановлення контролю над ними • розподілу ринків чи джерел постачання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи придбання, за колом продавців, покупців або споживачів чи за іншими ознаками • спотворення результатів торгів, аукціонів, конкурсів, тендерів • усунення з ринку або обмеження доступу на ринок (вихід з ринку) інших суб'єктів господарювання, покущів, продавців • застосування різних умов до рівнозначних угод з іншими суб'єктами господарювання, що ставить останніх у невігідне становище в конкуренції • укладення угод за умови прийняття іншими суб'єктами господарювання додаткових зобов'язань, які за своїм змістом або згідно з торговими та іншими чесними звичаями в підприємницькій діяльності не стосуються предмета цих угод • суттєвого обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку без об'єктивно виправданих на те причин [11, с. 42-44]
Панування на ринку	
<ul style="list-style-type: none"> • встановлення несправедливих закупівельних або відпускних цін чи інших несправедливих торгових умов • обмеження виробництва, ринків, технічного розвитку і т.і. • застосування різних умов до еквівалентних операцій з різними торговими сторонами • створення умов за яких укладання контрактів стає залежним від взяття іншими сторонами додаткових зобов'язань, які не мають будь-якого зв'язку з такими контрактами • обов'язкове повідомлення Комісії про злиття підприємств, чий сукупний міжнародний обіг перевершує 2,5 млрд. євро, а обіг у кожній зі щонайменше трьох країн-членів перевищує 100 млн. євро • розслідування Комісією ЄС паралельно із Міністерством юстиції США литтів американських компаній, які можуть вплинути на ринок ЄС [12, с. 241-243] 	<ul style="list-style-type: none"> • встановлення дискримінаційних цін • обумовлення укладання угод прийняттям додаткових зобов'язань, що суперечать чесним звичаям • обмеження виробництва, ринків або технічного розвитку • відмова від придбання товару за відсутності альтернативних джерел реалізації • суттєве обмеження конкурентоспроможності інших суб'єктів господарювання на ринку • створення перешкод доступу на ринок (виходу з ринку) інших суб'єктів господарювання • попереднє отримання дозволу Антимонопольного комітету України на концентрацію суб'єктів господарювання у певних випадках, зокрема перевищення сукупної вартості активів чи сукупного обсягу реалізації торів 12 млн. євро [11, с. 47-54]

Контроль за державним втручанням

<ul style="list-style-type: none"> • принципова заборона надання державної несумісної допомоги будь-якій компанії, яка може негативно вплинути на конкуренцію в межах ЄС на підставі її несумісності з принципами спільного ринку • надання державної допомоги відповідно до правила «de minimis», що становить менш ніж 100 тис. євро на термін понад три роки • жорстка регламентація надання різних форм несумісної допомоги: регіональної, секторальної, горизонтальної, загальної і ін. [12, с. 261-270] 	<ul style="list-style-type: none"> • антиконкурентні дії органів влади, що можуть призвести до усунення, обмеження чи спотворення конкуренції (перешкоджання нових підприємств, різні форми примушень суб'єктів господарювання. Централізований розподіл товарів та ринків, встановлення різних заборон, надання окремим суб'єктам господарювання необґрунтованих пільг та переваг і т.і.) [11, с. 48-49]
--	--

ним і національними органами здійснюється таким чином, що регулювання загальноєвропейської конкурентної політики здійснюється Комісією ЄС і має на меті поглиблення регіональної ринкової інтеграції тобто запобігти таким антиконкурентним діям та угодам, які можуть зашкодити функціонуванню спільного ринку ЄС та негативно вплинути на умови торгівлі між країнами-членами ЄС. Менш масштабні справи національного рівня розглядаються відповідними органами кожної країни, мета діяльності яких пов'язана із поліпшенням місцевого конкурентного середовища.

На відміну від ЄС в Україні діє один державний орган регулювання конкурентної політики - Антимонопольний комітет України.

Оскільки у вітчизняному конкурентному середовищі діє однорівнева система регулювання конкуренції компетенція Антимонопольного комітету суттєво переважає права національних органів регулювання конкуренції країн-членів ЄС, хоча є вужчою ніж Комісії ЄС, яка має повноваження регулювання міжнародних злиттів за межами ЄС у тому випадку, коли це змінює умови конкуренції на європейському ринку.

Діяльність антимонопольно-конкурентних органів ЄС та України має чимало спільних рис, оскільки нормативні акти і практика конкурентної політики в нашій країні формувались з урахуванням європейського досвіду і за участю досвідчених зарубіжних експертів. В цьому зв'язку варто згадати діяльність німецького професора Арведа Дерінгера - ключового розробника

Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7.VI.1996 р. [7]. Серед цих спільних рис варто зазначити завдання цих органів (контроль за дотриманням антимонопольного законодавства та запобігання порушень в цій сфері, сприяння розвитку добросовісної конкуренції, контроль за економічною концентрацією і ін.), принципи діяльності (законність, прозорість, захисту власності і прав суб'єктів господарювання і ін.) і т.і.

Однак у діяльності антимонопольно-конкурентних органів ЄС та України є і суттєві розбіжності, при чому не на користь нашої країни. Головна з них полягає у тому, що у розвинутих країнах, зокрема і ЄС, чітко розподілені повноваження між попередженням правопорушень і розглядом прав за двома протилежними напрямками економічної діяльності: з одного боку у сфері монопольної діяльності, а з другого боку, у сфері конкуренційних відносин. В Німеччині - це Федеральне управління картелів і Комісія з монополій, у Великій Британії - Управління добросовісної торгівлі та Комісія з монополій та об'єднань. Оскільки в Україні всі питання вирішує один орган, а переважна більшість справ пов'язана із регулюванням конкурентних відносин, то питання попередження правопорушень відходять на задній план, що призводить до збільшення кількості правопорушень і виникненню замкнутого кола. Тому цілком доцільно в цій сфері мати два органи, так само наприклад як ДКЦПФР та Держкомфінпослуг на фінансовому ринку.

Друга відмінність пов'язана із виконанням Антимонопольним Комітетом

України судових функцій. Незважаючи на те що в основних завданнях комітету закріплено положення щодо «сприяння розвитку добросовісної конкуренції» [1, с. 6], антимонопольні органи України виконують переважно функції, які притаманні судовим органам, а саме розглядають справи про порушення антимонопольного законодавства України та приймають рішення за результатами розгляду. Звичайно це обмежує можливості комітету виконувати свої головні завдання і відволікає його працівників від формування сучасного конкурентного середовища в Україні. Натомість в країнах-членах ЄС антимонопольні установи не виконують судових функцій щодо приписання монополістичних і конкурентних порушень. Це прерогатива судів (загальних чи спеціальних). Наприклад у Великій Британії діють Суди у справах обмежувальної практики, у Швеції - Суд у ринкових справах і ін. [10].

ВИСНОВКИ

1. Порівняльний аналіз конкурентного середовища в Європейському Союзі та Україні є важливим тому, що дозволяє обґрунтувати напрями гармонізації вітчизняного законодавства до стандартів ЄС, а отже посилити вплив конкуренції на раціональну поведінку суб'єктів підприємницької діяльності захист інтересів споживачів, підвищення економічної ефективності через впровадження інновацій і технічний прогрес, запобігання антиконкурентним діям з боку компаній. Конкурентна політика будь-якої держави спрямовується на створення рівних можливостей для підприємств, захист їх законного права на розвиток у справедливих ринкових умовах, охорону від зловживань монополістів та підприємств, що займають домінуюче становище на ринку.

2. В Європейському Союзі конкурентна політика здійснюється Європейською мережею з питань конкуренції, яка складається із Європейської комісії в особі Генеральної дирекції IV та національних антимонопольних органів. Провідну роль в цій системі відіграє Європейська комісія, яка виконує наступні функції: законодавчу (підготовка та прийняття нормативно-правових

актів), регулюючу (проведення розслідувань, прийняття рішень), контролюючу (спостереження за дотриманням правил і угод) та караючу (застосування санкцій). Саме вона виступає з ініціативами щодо прийняття норм і правил конкурентного права ЄС, застосування санкцій до підприємств за їх порушення, захист європейського права від дій, що шкодять конкуренції на спільному ринку ЄС.

3. У кожній державі-члені існують власні норми відносно конкуренції. Більшість із них було запроваджено після вступу в силу Договору про ЄС, і навіть ті держави-члени, що вже мали національні закони на цей момент, адаптували свої нормативно-правові акти для приведення їх у відповідність до законодавства Співтовариства. Таким чином, можна стверджувати, що законодавство Співтовариства було взірцем, на який рівнялися держави-члени, що привело до високого ступеня гармонізації національних законодавств.

4. Важливим кроком на шляху приведення конкурентного права України у відповідність права ЄС стало прийняття Закону України «Про захист економічної конкуренції», предмет регулювання якого в цілому відповідає принципам, визначеним статтями 81 та 82 Договору про заснування ЄС. Крім зазначеного закону відносини у цій сфері регулюються також Законами України «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про природні монополії» та «Про Антимонопольний комітет України». Крім цих Законів, антимонопольне регулювання здійснюється також за допомогою значної кількості підзаконних нормативних актів, серед яких значну роль відіграють відомчі акти Антимонопольного комітету України.

5. В Україні зловживання монополістичним становищем на ринку стало протягом останніх кількох років одним із найпоширеніших порушень антимонопольного законодавства. Найчастіше зловживання монополістичним становищем здійснювалися у вигляді: нав'язування умов договору, які ставлять контрагента у нерівне становище; встановлення монополістично високих чи дискримінаційних цін на свої товари, що призводить до порушень прав споживачів.

6. Створення і вдосконалення інституційно-правових інструментів регулювання конкуренції як в ЄС, так і в Україні сприяє формуванню цивілізованого конкурентного середовища, соціально-економічному розвитку національних економік і Європи в цілому. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність врахування європейських стандартів у сфері захисту конкуренції для проведення ефективної конкурентної політики, утвердження інститутів ринкової економіки і демократизації українського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26.XI.1993 р. № 3659-XII.
2. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7.VI.1996 р. № 236/96-ВР
3. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11.I.2001 р. № 2210-III.
4. Європейська економічна політика. Практикум: навч. посіб. / За заг. ред. В.І.Чужикова. - К.: КНЕУ, 2010. - 214 с.
5. Європейська інтеграційна політика. Навч. посіб. / За заг. ред. В.І.Чужикова. - К.: КНЕУ, 2010. - 415 с.
6. Європейська інтеграція (Збірник кейсів) / За заг. ред. В.І.Чужикова. - К.: КНЕУ, 2009. - 205 с.
7. Коментар професора Арведа Дерінгера Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції». - К.: Антимонопольний комітет України, 1997. - 50 с.
8. Конвергенція економічних моделей Польщі та України: монографія / За наук. ред. Д.Лук'яненка, В.І.Чужикова, М.Вожняка. - К.: КНЕУ, 2010. - 719 с.
9. *Майер Дж., Олесевич Д.* Міжнародне середовище бізнесу: Конкуренція та регулювання у глобальній економіці / Пер. з англ. - К.: Либідь, 2002. - 703 с.
10. *Мамутов В.К., Чувило О.О.* Господарське право зарубіжних країн: Підручник. - К.: Ділова Україна, 1999. - 352 с.
11. Монополізм та конкуренція в Україні. Нормативна база. - К.: КНТ, 2003. - 284 с.
12. *Мусис Ніколас.* Усе про спільні політики Європейського Союзу / Пер. з англ. - К.: «К.І.С.», 2005. - 466 с.
13. Регламент Комісії ЄС № 802/2004 від 7 квітня 2004 р. «Про імплементацію Регламенту Ради ЄС № 139/2004 «Про контроль за злиттями між підприємствами // Official Journal L 133, 30/04/2004 - с. 0001-0039.
14. Регламент Комісії ЄС № 1/2003 від 16 грудня 2002 р. «Про введення в дію правил ведення конкуренції, визначених у Ст. 81 та 82 Договору про Європейське Співтовариство» // Official Journal L 001, 04/01/2003 - с. 0001-0025.
15. *Роузфілд Стівен.* Порівнюємо економічні системи / Пер. з англ. - К.: «К.І.С.», 2005. - 370 с.
16. *Яворський Я.* Конкуренція не законодавство Європейського Союзу // Право України. - 2004. - № 1. - С. 46-54.
17. *Jonson Deter.* Industries in Europe: competition, trends and policy issues. Cheltenham: Edward Elgar, 2003. - 426 p.
18. *Lorentzen I., Mollgaard P.* Competition compliance: limit to competition policy harmonisation in EU enlargement // European competition law Review. - 2003. - V. 24. - N. 7. - P. 280-287.